

Tourism and Recreation

<https://dergipark.org.tr/tourismandrecreation>

E-ISSN: 2687-1971

Sapanca'da turizmin çevresel sürdürülebilirliği

Environmental sustainability of tourism in Sapanca

İsmail Çalık^{1*}, Özgür Akgün²

¹Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ORCID: 0000-0001-9815-5796

²Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6157-4193

MAKALE BİLGİSİ/ ARTICLE INFO

Araştırma / Research Article

Anahtar Kelimeler:

Sapanca, Çevresel Sürdürülebilirlik,
Sürdürülebilir Turizm

Key Words:

Sapanca, Environmental Sustainability,
Sustainable Tourism

Gönderme Tarihi/Received Date:

15.12.2019

Kabul Tarihi/Accepted Date:

25.12.2019

Yayımlanma Tarihi/Published Online:

31.12.2019

ÖZET

Çevresel sürdürülebilirlik doğal kaynakların turizm amaçlı kullanımında koruma/kullanma dengesinin gözetilerek çevresel değerlerin korunmasını öngörmektedir. Bu çalışmada Sapanca'da turizm faaliyetlerinin çevresel sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada verilerin toplanmasında mülakat yöntemi, analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Sapanca'da ikincil konut (villa) inşası nedeniyle çevresel tahribat olduğu tespit edilmiştir. Turizm işletmeleri kaynaklı kısmi bir çevresel tahribat olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, sahil alanlarında ve doğal alanlardaki turizm amaçlı yapılaşma kontrol edilmediğinde gelecekte bu durumun risk oluşturabileceği söylenebilir. Turizm faaliyetlerinin ilçedeki içme suyu kalitesine ve hava kirliliğine önemli ölçüde etki etmediği, araştırmanın diğer bir sonucudur. İçme suyu kalitesinin azalmasının temel nedeni olarak, ilçedeki su fabrikaları kaynaklı tüketim gösterilmektedir. Hava kirliliğinin ise dolaylı olarak turizmle ilişkilendirilebilen ilçe merkezinden geçen İstanbul-Ankara TEM Otoyolu kaynaklı olduğu ifade edilmektedir. Sapanca'da turizm faaliyetlerinin çevresel etkilerinin en aza indirilmesinde sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde havza planlamasının hayata geçirilmesi ve sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberliğinde planlama ve uygulamaların yönlendirilmesi etkili olacaktır.

ABSTRACT

Environmental sustainability envisages the preservation of environmental values by considering the balance of protection / use in the use of natural resources for tourism purposes. In this research, it is aimed to evaluate tourism activities in Sapanca within the scope of environmental sustainability. Interview method was used to collect data and descriptive analysis method was used to analyze the data. As a result of the research, it should be stated that environmental damage has occurred due to the construction of secondary houses and villas in Sapanca. It is stated that there is a partial environmental damage caused by tourism enterprises. In addition, it can be said that this situation may pose a risk in the future when the tourism structures in coastal areas and natural areas are not controlled. Another result of the research is that tourism activities do not significantly affect drinking water quality and air pollution in the district. The main reason for the decrease in drinking water quality is the consumption from water factories in the district. It is stated that air pollution is caused by the İstanbul-Ankara TEM Motorway passing through the district center, which can be indirectly associated with tourism. In Sapanca, the implementation of watershed planning within the framework of sustainable principles and the guidance of planning and implementations under the guidance of sustainable tourism indicators will be effective in minimizing the environmental impacts of tourism activities.

1. Giriş

Turizm faaliyetleri nedeniyle oluşan çevresel tahribatların, sanayi, tarım gibi geleneksel sektörlere kıyasla daha düşük düzeyde kaldığı düşünülse de turizm faaliyetlerinin heterojen yapısı nedeniyle çevresel etkilerinin azımsanmayacak düzeyde olduğu söylenebilir. İçme suyu kalitesi, tarım alanlarının mekânsal değişimi, orman alanlarının tahribi ve erozyon, kıyı yapılaşması ve sahil/doğal plajların işgali, hava kirliliği, insan ve araç kalabalığı vb. hususlar turizmin yarattığı olumsuz çevresel etkiler arasındadır.

Sürdürülebilir turizmin temel amaçlarından biri turizmin olumsuz çevresel etkilerinin en aza indirilmesidir. Bu amacın nasıl gerçekleşeceği ile ilgili sürdürülebilir turizm bağlamında başta Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Avrupa Birliği, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) gibi uluslararası kuruluşlar olmak üzere ülkeler, korunan alanlar, destinasyonlara özgü çevresel göstergeler belirlenmiş, bu göstergeler rehberliğinde planlama ve uygulamaların hayata geçirilmesi önerilmiştir. Turizm faaliyetlerinin sürdürülemez bir anlayışla ve sadece kısa vadeli ekonomik amaçlarla planlanması ve uygulanması şüphesiz orta ve uzun

* Sorumlu yazar /Corresponding author.

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ismailcalik29@gmail.com

vadede destinasyonun faydasına olmayacaktır.

Sapanca ulaşılabilirliği ve doğal çekicilikleri ile ülkemizin önemli turizm merkezleri arasındadır. Destinasyonun nüfus yoğunluğu fazla olan İstanbul, Kocaeli, Ankara ve Bursa gibi metropollere yakın olması tercih edilebilirliğini artırırken, taşıma kapasitesinin aşılması riskini de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple bölgede planlanacak turizm faaliyetlerinin planlamasında turizmin çevresel sürdürülebilirlik unsurları hesaba katılmalıdır. Bu araştırmada Sapanca'daki turizm faaliyetlerinin çevresel açıdan sürdürülebilirlik durumu paydaşların bakış açısıyla ele alınmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Turizm ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Doğal kaynakların ekonomik kalkınma amaçlı kullanılmasının sınırlarının olması gerektiğinin ortaya çıkması ile turizm ve çevrenin karşılıklı ilişkisi tartışılmaya başlamıştır (Kahraman ve Türkay, 2014: 43). Budowski (1976: 27) turizm ve çevre ilişkisini 3 farklı döneme ayırarak, bu dönemleri çekişme, birlikte yaşama ve ortak yaşam dönemleri olarak açıklamıştır. Ayrıca Budowski'nin (1976) araştırmasında, ilk dönemde turizmin çevre üzerindeki zarar verici etkilerine, ikinci dönemde karşılıklı etkileşimin sınırlı düzeyde kaldığı birlikte yaşama dönemine ve son olarak turizm ve çevrenin faydalarına odaklanılan ortak yaşama vurgu yapılmaktadır. Turizm ve çevre ilişkisi ile ilgili 1980 yılında Filipinler'de açıklanan Manila Bildirgesi'nde şu ifadeler yer almaktadır (Manila Bildirgesi, 1980):

“Tüm turizm kaynakları insanlığın ortak mirasıdır. Bozulma ve tahrip olma riski olan bu kaynakların korunmasına özen gösterilmelidir. Ulusal otoriteler ve uluslararası toplum bu kaynakların korunması için gerekli önemleri almalıdırlar”

1987 yılında Ortak Geleceğimiz (Bruntlant) Raporu'nun (WECD, 1987) açıklanmasıyla birlikte diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de çevresel tahribatın boyutları hem alan yazının hem de ulusal ve uluslararası kamuoyunun gündemine gelmiştir. Bu bağlamda “sürdürülebilir turizm” kavramı tanımlanarak kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da hesaba katarak planlanmasının gerekliliğine ve uzun vadeli ve dengeli turizm gelişimine vurgu yapılmıştır (UNWTO,2005: 11). Turizm ve çevre ilişkisinde sorun yaratan çevresel tahribatların giderilmesi ile ilgili sürdürülebilir turizmde ekolojik süreçler, doğal miras, biyolojik çeşitlilik vb. çevresel kaynakların optimum kullanımı ön plana çıkarılmaktadır (UNWTO, 2018).

Sürdürülebilir turizmin önemli bir boyutunu “çevresel sürdürülebilirlik” konusu oluşturmaktadır. Bu durumun temel nedeni ise çevresel değerlerin turizmi yönlendiren temel unsurlar arasında yer almasıdır (Kahraman ve Türkay, 2014: 44). Bu bağlamda turizmin neden olduğu çevresel tahribatlara değinmek gerekmektedir. Destinasyonların turistik gelişimi için gerekli olan altyapı ve üstyapının inşası ve geliştirilmesinde oluşan çevresel tahribatlar, hava kirliliği, gürültü kirliliği, kalabalıklar, bitki örtüsü ve orman alanlarının tahribi vb.

turizmin olumsuz çevresel etkileri arasındadır (Cook vd., 2016: 302-303).

Turizmin hızlı bir şekilde büyümesi, doğal çevrede turizm tesislerinin inşa edilmesini gerektirmekte ve bu durum da daha fazla çevresel zarar anlamına gelmektedir. Özellikle de kitle turizminin temel özelliği geniş alanların kullanılması ve dönüştürülmesidir (Kuvan, 2010: 158). Konaklama tesisleri, havaalanları, golf alanları, kampingler, liman ve marinalar, araç ve yaya yolları, kayak yolları ve telesiyeler, alışveriş merkezleri vb. turizm altyapı ve üstyapı tesisleri doğal ve hassas alanlar içerisinde inşa edilmekte ve çevresel tahribata neden olmaktadır (Gössling, 2002: 284).

Turizm kaynaklı oluşan çevresel tahribat unsurlarından bir diğeri de hava, su, toprak ve gürültü kirliliğidir. Örneğin hava kirliliği konusunda enerji üretimi ve kullanımı, ulaştırma, tekstil, hayvancılık gibi sektörlerin daha fazla kirlilik oluşturduğu düşünülse de turizmde bir bütün olarak düşünüldüğünde önemli oranlarda hava kirliliğine neden olduğu görülmektedir (Saenz-de-Miera ve Rossello, 2019: 274). Turizm faaliyetleri nedeniyle oluşan kıyı ve havza ekosistemi kirliliği de çevresel sürdürülebilirlik kapsamında ele alınmaktadır. İrtem vd. (2005) tarafından yapılan bir araştırmada Edremit Körfezi'ndeki turizm faaliyetleri ve diğer nedenlerle oluşan kıyı ekosistemi kirliliği incelenmiş ve önemli boyutlarda bölgenin çevresel tahribata uğradığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Sapanca Turizminin Çevresel Sürdürülebilirliği

Sapanca, Türkiye'nin en fazla nüfusa sahip bölgesi olan Marmara Bölgesi sınırları içerisinde (Akkayunlu ve Akiner, 2012: 501). Yüzölçümü 14 km², denizden yüksekliği 36 m'dir. Sapanca, Sakarya ilinin yüzölçümü açısından en küçük ilçesi olsa da nüfus yoğunluğu oldukça fazladır (Sapanca Belediyesi, 2019). Sapanca konumu gereği ulaşılabilirliği yüksek bir destinasyondur. İstanbul, Ankara, Kocaeli ve Sakarya illerine nispeten yakındır ve TEM Otobanı, E-5 Karayolu ve D-100 Karayolu güzergâhındadır. Sapanca destinasyonu, Sabiha Gökçen Havaalanına 1-1.5 saat ve Kocaeli Cengiz Topel Havaalanına yaklaşık 30 dakika mesafede ve hızlı tren ve banliyö tren güzergâhları üzerindedir. İlçenin 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre nüfusu 40.343 kişidir (TUİK, 2019). İlçenin nüfusu yaz aylarında önemli oranda artış göstermektedir. İlçenin son 20 yıldaki nüfus artış hızı %1,5 ile %3,5 arasındadır. Artış hızı bu doğrultuda devam ederse 2030 yılında ilçe nüfusunun 100.000 olması tahmin edilmektedir (Tanık vd., 1998: 407).

1990'lı yıllarda küçük bir ilçe olan Sapanca, doğal güzellikleri ve Adapazarı-İzmit-İstanbul yol güzergâhında bulunması nedeniyle yüzölçümüne göre ciddi bir nüfusa sahiptir. İlçede yoğun bir ikincil konut (villa) yapılaşması bulunmaktadır. İkincil konuta bağlı yapılaşmanın bazı sorunları da beraberinde getirdiği belirtilmelidir. Hayır ve Demir (2008: 75) çalışmalarında Sapanca'daki ikincil konut yapılaşması ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır:

“Sapanca'nın köylerinde yaptığımız araştırmalarda Sapanca'dan bakılınca adeta ağaçlar arasına gizlenmiş görülmeyen bir sürü villa olduğunu tespit ettik. Bazı köylerdeki

villalarda evlerin sahipleri bir yıl içinde bu evlerde 15 gün dahi kalmazken var olan güzelliklerin, ormanların tahribi ve hızlı yapılaşma gibi ciddi bir sorun bulunmaktadır”

Aktaş ve Dönmez (2019) ise araştırmalarında Sapanca Gölü havzasının arazi kullanımı ve arazi kullanımı değişikliklerini incelemiştir. Araştırmada, havzanın ikincil konut ve turizm faaliyetleri nedeniyle yüksek miktarda nüfusa sahip olduğu ve bu durumun ciddi anlamda yerleşim baskısı yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca, verimli tarım arazilerini kaybeden bölgenin günümüzde orman alanlarının tahribi ile karşı karşıya kaldığı, gerekli önlemler alınmazsa ve yasal düzenlemeler hayata geçirilmezse bu sürecin hızlanacağı ve acil olarak havza yönetim planı oluşturulması ve uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı araştırmada 2000 yılı ile 2017 yılları arasındaki tarım ve orman arazilerinin değişimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. 2000 yılında tarım arazilerinin ilçe topografyasındaki oranı %38 iken bu oran 2017 yılında %23'e, orman arazilerinin oranı ise %47'den %46'ya düşmüştür. 2000 yılında 3350.631 m² olan yerleşim yeri alanı 2017 yılında %316 artarak 13 961 065 m²'ye çıkmıştır (Aktaş ve Dönmez, 2019: 109).

İkincil konut ve villa yapılaşmasının Ortadoğulu turistlerin bölgeyi tercih etmesiyle son yıllarda oldukça arttığı söylenebilir. Belirtilen yapıların özel mülk statüsünde olması, betonlaşmadan dolayı özellikle bazı köylerde erozyon ve toprak kayması riskinin oluşmaya başlaması, orman alanlarının belediye meclisi kararıyla %20 oranında imara açılması bu alanda belirtilen diğer önemli sorun alanlarıdır (Bizim Sakarya Gazetesi, 2019; Hürriyet Gazetesi, 2018).

3. Yöntem

Araştırmada Sapanca'da turizmin yarattığı çevresel sürdürülebilirlik unsurları hakkında derinlemesine bilgi alınması amacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem seçiminde temsil edilebilirlik yerine örneklemden derinlemesine bilgi alınması amaçlanmaktadır. Yani görüşülen kişi sayısından ziyade alınan bilginin niteliğine odaklanılmaktadır (Türnüklü, 2000: 548). Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemi olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen kişilerin belirlenmesinde ulaşılabilirlik, ilgili konuya hâkimiyet, uygulamadaki sorunların farkında olma gibi kriterler dikkate alınmıştır.

Tablo 2: Araştırmada Kullanılan Temalar ve Alt Kategoriler

Sapanca'da Turizmin Çevresel Sürdürülebilirliği ile İlgili Görüşler	(Üst Tema)
1- Sapanca'da Turizm Kaynaklı Çevresel Tahribat Unsurları	(Alt Kategori)
2- Sapanca'da Plaj ve Sahil Alanlarının Mekânsal Kullanımı	(Alt Kategori)
3- Sapanca'da Turizm Gelişiminin İçme Suyu Kalitesi ve Hava Kirliliğine Etkisi	(Alt Kategori)
4- Sapanca'da Turizmin Ormanlık Alanlar ve Erozyon Üzerindeki Etkileri	(Alt Kategori)
5- Sapanca Turizminin Taşıma Kapasitesi	(Alt Kategori)
6- Sapanca'da Turizmin Demografik Etkileri	(Alt Kategori)

Araştırmanın verileri mülakat yöntemi ile toplanmış betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin toplanması yüz yüze randevu alınmak suretiyle 10.05.2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara turizmin Sapanca'da çevresel sürdürülebilirliği hakkında 10 soru yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevaplar metinlere aktararak içerik çözümlemesi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan sorular Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Turizm Destinasyonları için Gösterge Rehberi” adlı çalışmada yer alan çevresel sürdürülebilirlik göstergelerinin açık uçlu hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Görüşme yapılan katılımcılar ile ilgili bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Mesleği	Eğitim Durumu
K 1	Yerel Halk	Ön Lisans
K 2	Sakarya Turizm Derneği Başkanı	Lise
K 3	Otel İşletmecisi	Lise
K 4	Eski Belediye Başkanı	Doktora
K 5	Turizm Akademisyeni	Doktora
K 6	Turizm Akademisyeni	Doktora
K 7	Turizm Akademisyeni	Doktora

Analizde kullanılan temalar ve alt kategoriler Tablo 2'de yer almaktadır. Katılımcılara sorulan 10 sorunun tamamı alt kategori olarak yer almamaktadır. Araştırmada, bağlam olarak birbirine benzer kategoriler birleştirilerek toplamda 6 kategori oluşturulmuştur. Görüşülen 7 katılımcı, analiz kısmında K1, K2, K3, K4, K5, K6 ve K7 olarak kodlanmıştır.

4. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında Sapanca'da turizmin çevresel sürdürülebilirliği ile ilgili bulgulara yer verilmektedir.

4.1. Alt Kategori 1: Sapanca'da Turizm Kaynaklı Çevresel Tahribat Unsurları

Araştırma kapsamında Sapanca ilçesinde turizm kaynaklı çevresel tahribat unsurlarının belirlenmesi amacıyla akademisyen, yerel halk, turizm işletmecisi, kamu görevlisi gibi paydaş katılımcılara “Sapanca'da turizm kaynaklı çevresel tahribat unsurları nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların belirttiği hususlar sorun, tespit ve öneri bağlamındadır. Sapanca'da ikincil konutlar (villa) kaynaklı çevresel tahribat, aşırı yapılaşma nedeniyle oluşan betonlaşma ve orman alanlarında aşırı yapılaşma gibi kirlilik unsurlarından bahsedilmiştir. Turizm işletmeleri kaynaklı kirlilikten ziyade ikincil konut (villa) inşası ile ilgili çevresel tahribat vurgulanmıştır. Söz konusu hususları bazı katılımcılar şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Sapanca'daki çevresel alanlar turizm nedeniyle tahrip ediliyor diyemeyiz. Bununla ilgili elimizde çok net veri yok. Fakat şüphesiz Sapanca'daki çevresel alanlar bir şekilde tahrip ediliyor. Özellikle gölün güneyindeki dağlık alanlarda yapılan villalar kaynaklı betonlaşma söz konusudur. Bölgenin en çarpıcı çevresel sorunu olarak bu durum söylenebilir. Bölgeyi zengin Ortadoğulu turistler tercih ediyor ve buradan villa satın alıyorlar. Dolayısıyla turizm kaynaklı bir rant vardır denilebilir (K5)”

“Bölgede tesisler var, kirlenme söz konusu olabilir. Fakat turizm işletmeleri kaynaklı çıplak gözle görülür çevresel kirlenmenin olduğunu düşünmüyorum. Bir sanayi tesisi gibi atıklar ve zehirli gazlar doğaya salınmıyor. Sosyal çevreden kaynaklı bir sorun olduğu kanaatindeyim. Çünkü son yıllarda Sapanca'da yabancılaşma oranı oldukça fazla, özellikle körfez ülkelerinden turistler yoğun düzeyde gelmektedir. Bu durumun yerel halk üzerinde ekonomik açıdan olumlu, sosyal ve demografik açıdan olumsuz yönleri mevcuttur. Çok sayıda yabancı turiste karşı bir tahammülsüzlük gözlemlenmektedir. Her ne kadar gelen turistlerle örf, adet ve inanç ortaklığı olsa da yoğun Ortadoğulu nüfustan yerel halkın çok da memnun olduğu söylenemez. Turizm nedeniyle emlak fiyatları oldukça yükseldi, emlakçılar ve konut sahipleri bu durumdan memnun ama yerel halk “fiyatların yüksekliğinden ev tutamıyorum” abi ben ne yapacağım diyor. Bu hususlar sosyal çevrenin bir anlamda kirlenmesidir (K6)”

Diğer taraftan süs bitkiciliği nedeniyle oluşan tarımsal kirlilik, hafta sonları ve yaz aylarında oluşan trafik ve otoyol kaynaklı ses kirliliği, yaz aylarında derelerin kuruması sebebiyle Sapanca Gölü'nün su seviyesinin azalması, göle ulaşım katı ve sıvı atıklar, drenaj sisteminin yetersizliği, yapılaşma nedeniyle gölün doğal dengesinin bozulması gibi doğrudan turizm kaynaklı olmayan kirlilik unsurlarından söz edilmiştir.

Sapanca çevresel tahribat unsurları ile ilgili sorunların tespiti ve çözümü bağlamında katılımcılar tarafından dikkate değer öneriler yapılmıştır. Çevresel tahribat unsurlarının azaltılmasında sürdürülebilir turizm ilkelerinin benimsenmesi, turizm yatırımlarının planlanmasında koruma/kullanma dengesinin gözetilmesi, Sapanca Gölü'ne zarar verecek atıkların bertaraf edilmesi amacıyla kuşaklama kanalı projesinin tamamlanması, imar ve yapı denetimlerinin artırılması bu önerilerden bazılarıdır.

4.2. Alt Kategori 2: Sapanca'da Plaj ve Sahil Alanlarının Mekânsal Kullanımı

Plaj, sahil gibi turizm yoğunluğundan doğrudan etkilenen alanlarda meydana gelen turizm kaynaklı çevresel tahribat unsurları, turizmin sürdürülebilirliğini doğrudan

etkilemektedir. Araştırmanın bu kısmında paydaşlara, Sapanca'da turizm yoğunluğu kaynaklı plaj, sahil gibi alanların mekânsal kullanımında herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir.

K1 katılımcısı sahil şeridindeki işletme, turist yoğunluğuna ve pahalılığa atıf yaparak “Mekânsal olarak sahil şeridinde yerel halkın rahat oturabileceği, makul fiyatlara hizmet alabileceği mekânlar kısıtlı. Ortadoğulu turistlerin bölgeye gelmesiyle turistik tesislerdeki fiyatlar en az 2 kat yükseldi” sözleriyle mekânsal alanların genişletilmesine ve yerel halkın turizm hizmetlerine erişebilmesine vurgu yapmaktadır.

Sapanca Gölü'nün 1. derece içme suyu kaynağı olması nedeniyle plaj alanının genişletilmesinin önünde hukuki engellerin bulunduğunu belirten geçmiş yıllarda belediye başkanlığı görevinde bulunmuş K4 katılımcısı, “Sapanca Gölü'nde plaj alanlarının genişletilmesi gölün statüsü gereği mümkün görünmüyor. Ayrıca gölün jeolojik yapısı plaj yapımına uygun değil” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Sapanca'da turizm gelişimi ile birlikte plaj, sahil vb. alanlarda meydana gelen değişim ile ilgili diğer bir katılımcı ise görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Sapanca'nın sahil şeridi çok uzun değil. İlçede plaj olarak kullanılan küçük bir alan mevcut, fakat bu alan günümüzde atıl bir konumda. Sahil şeridinde yeni bir yürüyüş ve rekreasyonel alan oluşturuldu. Bu alanlar turistlere çok fazla deneyim sunacak alanlar olarak planlanmamış maalesef. Gölün hemen kıyısında çok fazla sayıda yazlık mevcut bu tip yapılaşmaya izin verilmemesi gerekirdi fakat geçmişte böyle bir hata yapılmış (K5)”

K6 katılımcısı ise sahil ve plaj gibi alanların mekânsal kullanımına ilişkin olumlu değişimler yaşandığını “Sahil şeridindeki yürüyüş yolu, bisiklet yolu, rekreasyon alanları modernize edilerek kullanıma açıldı, bu anlamda belirtilen mekânsal değişiminin pozitif bir etki yarattığını söyleyebilirim” sözleriyle ifade etmiştir.

K7 katılımcısı ise diğer katılımcılardan farklı olarak sahil şeridinin mekânsal kullanımına ilişkin negatif yönlere vurgu yaparak, “Sahilde yoğun bir yapılaşma söz konusu. Otel, sıra sıra birçok restoran, bu mekânların illaki gölün kenarında olması gerekmiyor. Bu mekânlarda kullanılan katı ve sıvı atıklar nasıl bertaraf ediliyor, anlamış değilim. Bu noktada bir kirlilik yaşandığını söyleyebilirim” ifadeleriyle göl kenarındaki kirliliğe değinmiştir.

4.3. Alt Kategori 3: Sapanca'da Turizm Gelişiminin İçme Suyu Kalitesi ve Hava Kirliliğine Etkisi

Turizm hareketlerinin bölgedeki içme suyu kalitesi ve hava kirliliği üzerindeki etki düzeyi sürdürülebilir turizmin temel çevresel göstergeleri arasındadır. Sapanca'da turizm kaynaklı içme suyu kalitesinde meydana gelen değişimler ve turizm hareketlerinin oluşturduğu hava kirliliği bu bağlamda bölgedeki turizmin çevresel sürdürülebilirliğini etkilemektedir.

K2 ve K3 kodlu katılımcılar içme suyunun kalitesi ile ilgili “Sapanca'da içme suyu kaliteli değil, fakat bu durumun turizmden kaynaklandığını söylemek zor. Bölgede çok fazla

su fabrikası bulunuyor, problem bu durumdan kaynaklanıyor (K2)”, “Turizmin içme suyuna zararı yok, çok sayıdaki su fabrikaları içme suyunun kalitesinin düşmesindeki temel nedendir (K3)” şeklinde değerlendirmede bulunmuşlardır. K4 kodlu katılımcı ise Sapanca'nın su cenneti olduğuna dikkat çekerek “Sapanca'da yaklaşık 10 tane su fabrikası aktif bir şekilde çalışıyor. Bu bağlamda bölge su cenneti konumundadır. Turizmin bölgedeki içme suyu kalitesi üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi yoktur (K4)” ifadesiyle turizmin içme suyu kalitesini etkilemediğini savunmuştur. K5 kodlu katılımcı işletme atıkları, gölden farklı kurumlar tarafından su çekilmesi gibi negatif etkilere odaklanarak, “İçme suyu kalitesi ile ilgili sorun olduğunu söylemek mümkün. Göl kıyısındaki turistik tesisler atık sularını muhtemelen göle veriyorlar. İşletmeler kaynaklı turizmin oluşturduğu bu şekilde bir kirlilikten bahsedilebilir. Ayrıca, gölden geçmişte TÜPRAŞ tarafından su çekildiği de gazetelere yansısı (K5)” konu ile ilgili görüşlerini yukarıdaki şekilde dile getirmişti.

Sapanca'da nitelikli içme suyunun yerel halk yerine su fabrikaları aracılığıyla ülkenin diğer bölgelerine aktarıldığını savunan K6 kodlu katılımcı fikirlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Sapanca'daki nitelikli içme suyu kaynakları Türkiye'nin dört bir yanına ihraç ediliyor. İlçenin içme suyu çok kaliteli fakat son zamanlarda şehir şebekesinden akan suyun çok da nitelikli olmadığı şikâyeti var. Eskiden durum böyle değildi. Günümüzde kaliteli içme suyu kaynakları su fabrikaları aracılığıyla diğer bölgelere aktarılıyor diyebiliriz (K6)”

K7 kodlu katılımcı ise farklı bir bakış açısıyla kurulan su arıtma sistemi sayesinde şebeke suyunun içilebilecek kalitede olduğunu belirterek aşağıdaki hususları vurgulamıştır:

“Sapanca Gölü içme suyu kalitesi açısından dünyadaki en önemli göllerden biridir. Günümüzde de bu kalite büyük ölçüde korunuyor. Sapanca'da yerel yönetim uhdesiyle güzel bir arıtma sistemi kuruldu. Bu sistem sayesinde şebeke suyu içilebilecek kalitededir. Dolayısıyla içme suyu kalitesinde bir düşüş yok. Turizm faaliyetleri bölgede yeni yeni gelişmeye başladığı için, turizm faaliyetlerinin içme suyu kalitesini etkilediğini düşünmüyorum (K7)”

Diğer taraftan, evsel atık sular, sanayi kuruluşları ve turizm işletmelerinin endüstriyel atıkları, havzadaki tarımsal faaliyetler sonucu oluşan atıklar, otoban ve karayolu nedeniyle oluşan ağır metal, petrol kökenli kirleticiler Sapanca Gölü'nü kirletmekte ve göldeki hassas ekosistemlere zarar vermektedir (Uzun vd., 2014: 10).

Sapanca'daki turizm faaliyetlerinin hava kirliliğine neden olup olmadığı ile ilgili katılımcılar farklı hususlara değinmişlerdir. Turizm faaliyetleri kaynaklı hava kirliliğinin olmadığı, hava kirliliğinin şehrin içinden geçen İstanbul-Ankara otoyolundan kaynaklandığı, ilçenin coğrafi yapısı nedeniyle oluşan hava akımlarının hava kirliliğini engellediği bu kategoride belirtilen temel konulardır. Örneğin, K5 katılımcısı hava kirliliği ile ilgili, “Sapanca'da turizmin hava kirliliğine çok fazla etkisi yok. Fakat turizm amaçlı ulaşımın bölgede hava kirliliğine neden olduğu söylenebilir. Sapanca'dan Türkiye'nin en yoğun otoyolunun geçmesi hava kirliliğinin ana kaynağını oluşturuyor. Ayrıca, ilçenin ulaşım koridoru olması

nedeniyle hava kirliliğinin ne kadarının turizm kaynaklı olduğunu belirlemek çok da kolay değildir (K5)”

4.4. Alt Kategori 4: Sapanca'da Turizmin Ormanlık Alanlar ve Erozyon Üzerindeki Etkileri

Hassas alanların korunması, endemik bitki çeşitliliği üzerindeki etkiler, hayvanların korunması, ormanlık alanlar üzerinde ortaya çıkan tahribatlar, erozyon seviyesi gibi hususlar çevresel açıdan turizmin sürdürülebilirliği ile ilgili fikir veren bazı unsurlardır. Sapanca'da turizmin yukarıda belirtilen çevresel göstergeler bağlamındaki etkilerinin paydaşların bakış açısıyla ortaya konulması bu başlıkta ele alınacaktır.

K1 kodlu katılımcı Sapanca'daki turizm kaynaklı erozyon riski ile ilgili “Son yıllarda orman alanlarında inşa edilen villa vb. turistik tesisler, günümüzde olmasa da gelecekte erozyon riski oluşturabilir (K1)” şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. K2, K3, K4, K5, K6, K7 kodlu katılımcılar ise turizm faaliyetlerinin Sapanca'da erozyon tehdidi oluşturmadığını belirtmişlerdir.

K1, K2, K6, K7 kodlu katılımcılar Sapanca'da ikincil konut (villa) inşası kaynaklı ormanlık alan tahribatının bulunduğu yönünde görüş belirtirken K3, K4 ve K5 kodlu katılımcılar böyle bir tahribatın söz konusu olmadığını vurgulamışlardır. Bu noktada katılımcıların farklı düşündüğü söylenebilir. K2 kodlu katılımcı ormanlık alanların tahribatının nedenini Ortadoğulu turistlere satılan villa, ikincil konut inşasını göstermektedir. K6 kodlu katılımcı ise bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Elbette ormanlık alanlarda bir tahribat mevcuttur. Çünkü bölgenin turistik cazibesi nedeniyle konaklama işletmesi, yiyecek-içecek işletmesi, ikincil konut gibi yapılaşmalar meydana geldi. Sapanca'nın muhteşem ve gür ormanlık alanlarında yüzlerce havuzlu sitenin yapıldığı görülmektedir. Maalesef bu yapılar bölgede ciddi bir ormanlık alan tahribatının olduğunu düşündürüyor (K6)”

K7 kodlu katılımcı ise konunun iki farklı boyutundan söz etmektedir. İlk olarak şahıslara ait arazilerde tahribatın boyutunun yoğun olduğu, kamu arazilerinde ise şu aşamada bu derecede tahribatın gözlemlenmediği belirtilmiştir. Bu durumun nedenini katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“Tahribat olduğunu söyleyebiliriz. Fakat tahribatın nedenini ortaya koymak gerekiyor. Sapanca'da günümüzde yaşayan yerel halkın büyük bir kısmı orman köylüsüdür. Köylerden şehir merkezine göç ile birlikte geçmişte köylerde ekip biçtikleri, tarım yaptıkları alanlar ilgisizlik sonucu orman alanına döndü. Son yıllarda turizm yoğunluğu nedeniyle bu alanlar turistlere satılmaya başlarken, kişilerin tapulu arazileri konumundaki bu alanlarda villa, ikincil konut, site yapımı nedeniyle tahribatlar oluştu (K7)”

Sapanca'da turizm nedeniyle orman alanlarının tahrip edildiğini düşünenlerin yanında tam aksine böyle bir tahribatın yaşanmadığını belirten katılımcılar da vardır. Örneğin K3 kodlu katılımcı “Orman alanlarının tahrip olduğunu düşünmüyorum. İnsanlar bu alanları kontrol ve gözetim altında kullanıyorlar. Orman içinde insanlara yaşam

alanları sunuldu, herhangi bir tahribat yok (K3)” şeklinde görüş beyan etmiştir.

4.5. Alt Kategori 5: Sapanca Turizminin Taşıma Kapasitesi

Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı dönemlerde trafik, gürültü kirliliği, orman alanlarının tahribi, yol, sahil ve plajlarda aşırı kirlenme, turistlerin oluşturduğu kalabalıklar, hava kirliliği vb. hususlara bağlı olarak ortaya çıkan çevresel problemlerin önlenmesi amacıyla turizm faaliyetlerinin sınırlandırılması taşıma kapasitesi kapsamında tartışılmaktadır.

Destinasyonda hangi yoğunlukta ziyaretçi kabul edildiğinde taşıma kapasitesi sınırlarının aşıldığı, turizmin gerçekleşen ve potansiyel çevresel etkilerinin nasıl analiz edileceği, taşıma kapasitesinin hesaplanmasında hangi faktörlerin etkili olduğu temel unsurlardır (Cook, 2016: 299-300). Özellikle diğer alanlara göre daha hassas durumda olan küçük adalar, mercan kayalıkları, su kaynaklarının çevresindeki alanlar, dağ ve göl bölgeleri aşırı kullanıma bağlı olarak çevresel bozulmalara maruz kalmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014: 68).

Araştırmada özellikle turizm sezonunda Sapanca'da turizm faaliyetleri nedeniyle taşıma kapasitesi sınırlarının aşılp aşılmadığı ve konu ile ilgili diğer görüşler katılımcıların bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Taşıma kapasitesi ile ilgili soruya katılımcılar genel olarak trafik yoğunluğu, İzmit-Adapazarı D100 karayolunun yetersizliği, özellikle yaz aylarında sahil yürüyüş yolundaki aşırı kalabalık, İstanbul-Ankara E-5 otoyolunun Sapanca'nın içinden geçmesi nedeniyle oluşan aşırı trafik ve gürültü kirliliği, son yıllarda Ortadoğulu turistlerin bölgeyi ziyaret etmesiyle ortaya çıkan fahiş fiyat artışları gibi unsurlardan bahsetmişlerdir.

Taşıma kapasitesi bağlamında ele alınan ilk konu trafik nedeniyle oluşan yoğunluktur. K1, K2, K3, K4, K5 ve K6 kodlu katılımcılar Sapanca'da yaz aylarında trafik yoğunluğunun problem oluşturduğunu belirtmişlerdir. K7 katılımcısı ise farklı bir bakış açısıyla Sapanca'da yüksek ve düşük sezonda çok fazla yoğunluk farkı olmadığını şu şekilde vurgulamaktadır:

“Sapanca'da yüksek sezon dediğimizde tüm Türkiye'de olduğu gibi yaz ayları akla geliyor ama bence Sapanca'nın yazı ve kışı arasında turizm kaynaklı yoğunluk açısından çok da fark yok. Çünkü Sapanca; İstanbul, Ankara, Kocaeli gibi büyük yerleşim yerlerinin yakınında olduğu için Sapanca'ya gelenlerin büyük bir kısmı kışın da hafta sonları gününbirlik veya konaklamalı olarak ilçeyi ziyaret edebiliyor (K7)”

K4 kodlu katılımcı trafik yoğunluğunun temel nedenlerinden biri olarak İzmit-Adapazarı yolunun yetersizliğini göstermektedir. K5 ve K6 katılımcısı ise Sapanca'nın içinden geçen İstanbul-Ankara E-5 otoyolunun trafik ve gürültü kirliliğine neden olduğunu, yaz aylarında özellikle hafta sonları trafiğin arttığını belirtmişlerdir.

“İzmit-Adapazarı yolunun double yol yapılarak genişletilmesi gerekir. Bu yolun darlığı araç yoğunluğuna neden olmaktadır. Sakarya'nın batı girişi olan Sapanca-İzmit istikametinde geliş noktasında bilhassa yazın aşırı trafik oluyor (K4)”. “Özellikle Kırkpınar tarafında yazın ciddi trafik

sıkışıklığı oluyor. İstanbul'dan gelen ikincil konutu, villası olan birçok aile bu bölgeye geliyor (K5)”. “Sapanca genellikle hafta sonu yoğunluğun yaşandığı bir bölgedir. Hafta sonları oteller tamamen doludur. Dolayısıyla bu zamanlarda trafik yoğunluğu oldukça fazladır (K6)”

Bazı katılımcılar ise araç yoğunluğundan farklı olarak bölge dışından gelen ziyaretçilerin neden olduğu kalabalıktan bahsetmektedir. K6 kodlu katılımcı bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Baktığımız zaman Sapanca doğal güzellikleri turizm açısından zengin bir bölge. Turizmde bölge için bir gelir kaynağı ama turist yoğunluğu Sapanca sahilindeki yürüyüş alanında ciddi bir sıkışıklığa neden oluyor (K6)”

Taşıma kapasitesi sınırlarının zorlandığı diğer bir husus ise son yıllarda Ortadoğulu turistlerin bölgeyi ziyaret etmeleri sonucu oluşan fahiş fiyat artışlarıdır. K6 kodlu katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Fahiş fiyatlarla ilgili bir örnek aktarmak istiyorum. Sapanca'da sürekli gittiğim bir restoranda fiyatların ikiye katlandığını gördüm. Garsonu çağırdım ve adisyonla mönüdeki fiyatı karşılaştırdım. Fiyat artışının gerekçesi olarak doların artmasını gösterince iki durum arasında herhangi bir ilişki olmadığını söyledim her hangi bir cevap veremedi (K6)”. “Sapanca'da turizm nedeniyle emlak fiyatları çok yükseldi. Bu durum yerel halkı olumsuz etkiliyor (K6)”

4.6. Alt Kategori 6: Sapanca'da Turizmin Demografik Etkileri

Sapanca'daki turizm gelişiminin demografik olarak herhangi bir değişime neden olup olmadığını belirlemek amacıyla katılımcılara “*Turizm bölgede herhangi bir demografik değişime neden olmakta mıdır?*” sorusu iletilmiştir. K1 ve K2 kodlu katılımcı ilçede nüfus yoğunluğunun yaz aylarında arttığını ifade etmektedirler. K5 ve K6 kodlu katılımcılar Sapanca'da tarihsel süreç içerisindeki demografik değişimin sadece turizmin gelişmesiyle açıklanamayacağını, Sakarya ilinin sanayi kenti olması nedeniyle Anadolu'dan aldığı göçlerinde bu değişimde etkili olduğunu vurgulamıştır. K7 kodlu katılımcı ise Sapanca'nın cazibe merkezi büyük kentlere yakınlığı nedeniyle nüfus artışı yaşandığına vurgu yaparak ilçedeki demografik değişimi şöyle ifade etmektedir:

“Sapanca cazibe merkezi, İstanbul, Ankara, Kocaeli gibi büyük yerleşim yerlerine yakın olduğu için kendine göre zenginliği olan, ekonomik imkânı olan insanların yoğun, stresli, koşuşturma gerektiren ortamdan bir nebze olsun uzaklaşmak için tercih ettikleri bir bölgedir. Uzun yıllardır özellikle İstanbul başta olmak üzere diğer büyük kentlerden vatandaşlar Sapanca'da ev, villa yaparak, yaz veya hafta sonu tatillerini burada geçiriyorlar. Bu durum ilçede kuşkusuz nüfus artışına neden oluyor (K7)”

K5 ve K7 kodlu katılımcılar ise Sapanca köylerinde meydana gelen değişimi şu şekilde tasvir etmektedir:

“Eskiden Anadolu köylerinde köyün ahalisi dışında kimseyi göremezdiniz. Bu bölgede turizm ve daha çok ikincil konutların etkisiyle köy yerleşim alanlarını tanımakla güçlük çekersiniz. Çünkü köyün etrafı dışarıdan gelen insanlar tarafından yapılan

villalarla doludur. Bu durum köylerin artık şehirleştiğine önemli bir işaretir (K5). “Tabiatı, imkânları, ulaşım kolaylığı gibi nedenlerden dolayı insanlar Sapanca’yı tercih ediyor. Köylerdeki halkta tarihsel süreç içerisinde tarım arazilerini terk ederek ilçe merkezine göç edince köylerdeki bu arazileri İstanbul ve diğer büyük illerde yaşayanlar satın almışlar. Sizin anlayacağımız eski köylüler şehirli, dışarıdan gelenler köylü olmuş (K7)”

K6 katılımcısı Sapanca’da meydana gelen demografik değişimin şehir merkezinde değil ilçenin etrafında yer alan mahallelerde daha çok hissedildiğine vurgu yaparak durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Sapanca şehir merkezi değil de ilçenin etrafında çok ciddi bir demografik değişiklik var. Şehir merkezi çok eski bir yerleşim, genelde Sapanca’nın yerli halkı bu bölgede yaşıyor. Bu bölgedeki değişim nispeten sınırlı düzeyde fakat özellikle çevre mahallelerde ve köylerde turizm kaynaklı demografik değişim söz konusudur (K7)”. Turizmin gençlere istihdam olanağı sağlayacağı algısının yükseldiği ve turizmi odaklı kalkınmanın Sapanca için faydalı olacağını savunan K4 kodlu katılımcı “Sapanca’da turizmin gençlere istihdam olanağı sağlayacağı algısı güçleniyor. Gençler bundan 10-20 yıl öncesine kıyasla turizm işleriyle daha çok ilgileniyor” şeklinde görüşlerini beyan etmiştir.

Sapanca’da son yıllarda demografik açıdan önemli etkileri bulunan diğer bir husus ise Ortadoğulu ülkelerden bölgeyi ziyaret eden turistlerin oluşturduğu nüfus yoğunluğudur. K1, K2, K6 ve K7 kodlu katılımcılar bu duruma vurgu yaparak Ortadoğulu turistlerin ilçedeki demografik değişimde önemli etkiye sahip olduğunu ifade etmektedirler. K1, K2 ve K5 kodlu katılımcılar tarafından vurgulanan diğer bir husus ise Arapça bilen Ortadoğu ülke vatandaşlarının çalışmak amacıyla da Sapanca’yı tercih etmeleridir. Ortadoğulu turistlerin yerel halkta bazı rahatsızlıklara sebep olduğunu belirten K6 kodlu katılımcı konuyu şöyle detaylandırmaktadır:

“Sapanca’da Ortadoğu kökenli turist yoğunluğu nedeniyle sorunlar söz konusudur. En önemlisi bu turistlere yönelik tahammül sınırı günden güne düşüyor. Arap turistlerle örf, adet ve dini hususlar benzer olsa bile çok fazla sayıdaki Arap turistten büyük bir kısmı muhafazakâr sayılabilecek yerel halkta rahatsızlık duyabiliyor (K6)”

5. Sonuç ve Öneri

Turizm alanları üzerindeki aşırı çevresel baskılar hassas alanların gün geçtikçe bozulmasına sebep olmaktadır. Ekonomik nedenlerle tahribatlar görmezden gelinse de bu bozulmanın çevresel maliyeti tüm insanlığı etkilemektedir. Bu çalışmada Sapanca’da turizm faaliyetlerinin çevresel sürdürülebilirliği ile ilgili paydaşların görüşleri alınmış ve konu ile ilgili tespitlere yer verilmiştir.

Sapanca’da ikincil konut (villa) kaynaklı yoğun bir çevresel tahribattan söz edilebilir. Fakat turizm işletmeleri nedeniyle oluşan çevresel tahribat düzeyinin çok yüksek seviyede olmadığı belirtilmelidir. Özellikle Ortadoğulu turistlerin bölgeyi ziyaret etmeleri ve mesken satın almaları nedeniyle emlak fiyatlarının yükselmesi ve turist yoğunluğu nedeniyle tahammül düzeyinin azalması dikkat çekilen diğer

hususlar arasındadır. Benzer şekilde, Boğan ve Dedeoğlu (2018: 39) tarafından yapılan bir çalışmada Sapanca halkının turizmin çevresel bozulmalara, trafik yoğunluğuna, kirlilik ve gürültüye sebep olduğuna yönelik algılamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sapanca sahil alanlarında yer alan kafeterya, restoran, otel vb. turizm işletmelerinin fiyatlarının fahiş derecede yüksek olması, plaj ve kıyı alanlarındaki işletme yoğunluğu, halk plajlarının atıl durumda olması, geleneksel olarak halkın göle girebildiği kıyı alanlarının sayısının villa yapımı, işletme inşası gibi nedenlerle azalması, plaj ve sahillerin mekânsal kullanımı kapsamında ortaya çıkan sorun alanlarıdır. Diğer taraftan Sapanca sahil şeridinin doğu yönünde yer alan “Sapanca Uzunkum Sahil Yürüyüş ve Bisiklet Yolunda” yerel halkın ücretsiz kullanabildiği alanlar yer almakta ve bu durum vatandaşlar tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Sapanca’da turizm faaliyetlerinin su ve hava kalitesinde dikkat çeken olumsuz değişikliğe sebep olmadığı çalışmanın diğer bir sonucudur. Fakat ilçede yer alan yaklaşık 10 kadar su fabrikası nedeniyle yerel halkın kullandığı içme suyu kalitesinin niteliğinin azaldığı katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Sapanca’da oluşan hava kirliliğinin temel nedeni olarak bir yönüyle turizm amaçlı ulaşım kapsamına giren İstanbul-Ankara TEM otoyolu gösterilmektedir. Uzun vd. (2014: 15) Sapanca Gölü’ndeki su kirliliğinin önlenmesinde göl suyunun sadece içme suyu amacıyla kullanılması, gölden su çeken kuruluşların yasal açıdan engellenmesi, su kalitesinin periyodik ölçümü ve kirliliğin takibini gerektirecek yasal ve bilimsel çalışmaların desteklenmesi ve Sapanca Gölü risk yönetim ve acil eylem planının hazırlanması gibi önerilerde bulunmaktadır. Akkoyunlu ve Akiner (2012: 510) tarafından Sapanca Gölü’ndeki ötrafikasyon (suların inorganik ya da organik fosfor ve daha az miktarda azot formlarıyla zenginleşmesi ya da evsel ve endüstriyel atıklar nedeniyle atık suların göl ortamına ulaşması) düzeyi ile ilgili yapılan bir çalışmada çok da yüksek bir riskten bahsedilemeyeceği belirlenmiştir.

Sapanca’da kamu arazisi kapsamında bulunan orman alanlarında turizm, ikincil konut (villa) yapımı nedeniyle kısmi bir tahribattan söz edilebilse de özellikle tarihsel süreç içerisinde orman köylüleri tarafından kullanılmayan ve ormanlık alana dönüşen köylülere ait tarım arazilerinin İstanbul başta olmak üzere diğer illerden bölgeye gelen kişilere ikincil konut ve villa yapımı amacıyla satılması kaynaklı yoğun bir tahribattan söz edilebilir. Ayrıca son yıllarda bölgedeki bu kapsamdaki arazilerin fahiş fiyatlarla Ortadoğulu turistlere satıldığı ve bu ormanlık alanlarda yapılaşmanın yoğun bir şekilde arttığı belirtilmelidir. Yıldırğan vd. (2015: 123) ilçenin hassas doğal yapısı nedeniyle ilçede uygulanacak yerli ve yabancı turizm yatırımlarının, Sapanca’nın dokusunu bozmayan, koruma/kullanma anlayışının hâkim olduğu bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

İlçede yaz aylarında ve hafta sonlarında nüfus yoğunluğu önemli ölçüde artmaktadır. Bu durumun temel nedenleri arasında ise ilçenin son 30 yılda Sakarya’nın sanayi kenti olması nedeniyle Anadolu’nun birçok kentinden göç alması, metropol kentlere olan yakınlığı ve turizm faaliyetlerinin artması olarak gösterilebilir.

Sapanca doğal güzellikleri ve turizm çekicilikleriyle ülkemizin göz bebeği cazibe merkezlerinden biridir. Bu bölgenin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında gereken özen gösterilmelidir. Sürdürülebilir turizm rehberliğinde ve paydaşların görüşleri doğrultusunda oluşturulacak "Sapanca Gölü Havza Planlaması" ve bu planla entegre olacak "Sapanca Sürdürülebilir Turizm Master Planının" hazırlanması ve uygulanması ilçe açısından oldukça önemli ve vazgeçilmez görülmektedir. Ayrıca villa, ikincil konut yapılaşmalarının önlenmesinde yasal mevzuat hükümlerinin dışına çıkılmaması, ülkemiz ve bölge açısından hassas orman alanlarının yer aldığı Sapanca'da bu alanların etkin korunması amacıyla koruma statülerinin değiştirilerek milli park, tabiat koruma alanı, tabiat parkı gibi özel çevre koruma bölgesi statüsü kazandırılması önerilebilir.

Kaynakça

- Akkoyunlu, A. & Akiner, M. E. (2012). Pollution evaluation in streams using water quality indices: A case study from Turkey's Sapanca Lake Basin. *Ecological Indicators*, 18, 501-511.
- Bizim Sakarya Gazetesi (2019). SATSO uyardı! Sapanca dağları bu halde. <https://www.bizimsakarya.com.tr/guncel/satso-uyarmisti-sapanca-daglari-bu-halde-h76040.html> adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi: 05.11.2019.
- Budowski, G. (1976). *Tourism and Environmental Conservation: Conflict, Coexistence or Symbiosis?*, İçinde, Ed: Becken, S. (2010). *Tourism and the Environment*. Edward Elgar Publishing, Northampton, ss: 27-32.
- Cook, R. A. , Cathy H. C., & Marqua, J. J. (2016). *Tourism The Business of Hospitality and Travel*, Pearson.
- Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12, 283-302.
- Hayır, M. & Demir, M.T. (2008). Sapanca köylerinde kırsal yapının değişimi. *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 16, 60-79.
- Hürriyet Gazetesi (2018). Sapanca'nın ormanları villalarla betonlaştı, <http://www.hurriyet.com.tr/sapancanin-ormanlari-villalarla-betonlasti-40861574> adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi: 05.11.2019.
- İrtem, E., Kabdaşlı, S., & Azbar, N. (2005). Coastal zone problems and environmental strategies to be implemented at Edremit Bay, Turkey. *Environmental Management*, 36(1), 37-47.
- Kahraman, N., & Türkay, O. (2014). *Turizm ve Çevre*. Detay Yayınları, Ankara.
- Kart Aktaş, N., & Yıldız Dönmez, N.(2019). Effects of urbanisation and human activities on basin ecosystem: Sapanca Lake Basin. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 20(1), 102-112.
- Kuvan, Y. (2010). Mass tourism development and deforestation in Turkey. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 21(1), 155-168.
- Saenz-de-Miera, O., & Rosselló, J. (2019). Modeling tourism impacts on air pollution: The case study of PM10 in Mallorca. *Tourism Management*, 40, 273-281.
- Sapanca Belediyesi (2019). Sapanca Coğrafyası, <https://www.sapanca.bel.tr/index.php/Sapanca/Sapanca-Cografyasi> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 05.11.2019.
- Tanık, A., Beler Baykal, B, Gönenç, E, Meriç, S., & Öktem, Y. (1998). Effect and control of pollution in catchment area of Lake Sapanca, Turkey. *Environmental Management*, 22(3), 407-414.
- TUİK (2018). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarına Göre 2018 Yılı Nüfusu (Sapanca). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 05.11.2019.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24(24), 543-559.
- UNWTO (1980). Manila Declaration on Tourism, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwto/declarations.1980.01.01> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25.10.2019.
- UNWTO (2005) . *Making Tourism More Sustainable A Guide for Policy Makers*. United Nations Publications, Madrid.
- UNWTO (2019). Definition of sustainable tourism, <https://sdt.unwto.org/sustainable-development> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25.10.2019.
- World Council Environmental Development (WECD) (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25.10. 2019.
- Uzun, A., Keleş, R., & Bal, İ. (2014). Sapanca Gölü İçme Suyu Havzasında Otoyol ve Demiryolundan Kaynaklanan Kirliliğin Yağmur SUYU Sulak Alan Metoduyla Giderilmesi. *Akademik Platform*, 2(1), 9-15.
- Boğan, E., & Dedeoğlu, B. B. (2018). Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılamalarına ilişkin karşılaştırmalı bir çalışma: Alanya ve Sapanca örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 10(2), 26-41.
- Yıldırgan, R., Batman, O., & Saruışık, M. (2015). Sapanca'nın turistik destinasyon imajı üzerine bir alan araştırması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 3(2), 109-125.